

150 години от рождението на Алфонс Муха (1860–1939)

– художникът на женската красота и славянското единство

Името на Алфонс Муха обикновено се свързва с появата на художествения стил сецесион в края на XIX век, чиято основна идея е чрез красота да се променят светът и ежедневието на човека. За славянския свят чешкият художник се превръща в символ на вярата и стремежа към славянска солидарност чрез изкуството.

Алфонс Муха

ПЪТЯТ КЪМ СЛАВАТА

Алфонс Муха се ражда на 24 юли 1860 г. в южноморавското градче Иванчице. Показал певчески талант още като дете, той става хорист в катедралата „Св. Петър“ в град Бърно. Момчето учи в местния лицей, но не успява да завърши заради слаб успех. След това го скъсват на приемните изпити в художествената академия в Прага с мотива, че няма художествен талант. През 1879 г. той заминава за Виена, където работи като декоратор в „Рингеатър“ и посещава уроци по рисуване. Завърнал се в Моравия, Алфонс е нает да реставрира стенописите в замъка на граф Карл фон Беласи в Микулов (Моравия). В замяна графът поема обучението му в Мюнхенската художествена академия и в парижките академии „Жулиен“ и „Колороси“. След като издръжката му е спряна,

Муха започва работа като илюстратор на френски списания, публикува свои рисунки в чешкото списание „Zlatá Praha“.

Годината 1894 се смята за повратната точка в професионалния живот на Алфонс Муха. На Коледа той неочаквано получава поръчка да изработи плакат за новата постановка на Сара Бернар „GISMONDA“ в „Театъра на Ренесанса“. Актрисата остава възхитена от плаката – на него тя е изобразена със стройна и висока фигура (каквато тя съвсем не била!), облечена в царски византийски дрехи. Плакатът става толкова търсен, че само част от поръчаните бройки са разлепени, а останалите са продадени на колекционерите. Плакатът носи на Муха не само шестгодишен договор с актрисата, но и световна слава – за това говорят изложбите в Париж, Прага и в други големи европейски градове, на които са представени негови творби – „Цветя“, „Сезони“, „Изкуство“, „Скъпоценни камъни“, „Луна и звезди“ и др. В работите му присъства един основен мотив: красиви, млади жени с буйни коси, излъчващи женственост, облечени в ефирни облекла и отрупани с цветя. Очите им излъчват спокойствие, чистота и царственост. Чешкият художник започва да сътрудничи с известния френски ювелир Жорж Фуке, изработва рекламни плакати за фирмата Nestle, за обложките на шоколада „Masson“, етикети на парфюм и др. Той разработва плакатния жанр до такова съвършенство, че по-късно създаденият от него стил започва да се нарича ар нуво (или „Le style Mucha“).

СЛАВЯНСКАТА ЕПОПЕЯ

Славянският свят свързва творчеството на Алфонс Муха предимно със създаването на монументалния цикъл „Славянска епопея“. Смята се, че тази идея се заражда у чешкия художник в края на XIX в., когато австрийските власти му поръчват да изработи декора на павилиона на Босна и Херцеговина (тогава част от Хабсбургската империя) за Световното изложение в Париж, за който той по-късно получава сребърен медал. Самият Муха твърди, че „още през 1900 г. в Париж реших втората половина на живота ми

да бъде посветена на укрепване на нашето национално съзнание. Убеден съм, че развитието на всеки народ може да бъде успешно само, ако познава своето историческо минало...“

Известно време Алфонс Муха прекарва в САЩ, където преподава (Ню Йорк, Чикаго, Филаделфия) и представя свои творби. В САЩ Алфонс Муха се запознава с американския милионер Чарлз Крейн (близък приятел на Т.Г. Масарик), който обещава да финансира славянския му проект, но при условие, че картините бъдат подарени на град Прага.

През 1910 г. Алфонс Муха се установява в Прага, а малко след това наема ателие и апартамент в замъка „Збирох“. Когато избухва Първата световна война, Муха изцяло се посвещава на работата си върху патриотичния цикъл, носещ името „Славянска епопея“. Първоначалната му идея е била да изработи 36 монументални платна. В крайна сметка сътворява 20. По думите на неговия син Иржи Муха баща му е смятал, че ще завърши цикъла само за 4–5 години. Тези платна са посветени на значими събития от историята на отделните славянски народи. За да създаде тези платна, Муха пътува до редица славянски държави, събира материали за архитектурата и етнографията им – през 1913 г. посещава полските земи и Русия. Първите 8 картини най-напред са представени отвъд океана, на изложби в Ню Йорк и в Чикаго (1920), като най-успешна се оказва тази в Бруклин. През 1924 г. Алфонс Муха обикаля Балканите, стига чак до Света гора, на която посвещава една от картините си. На няколко пъти художникът посещава България, където събира сведения за нейната история от книгата на К. Иречек „История на българите“. В резултат на дълги проучвания се ражда картината „Цар Симеон Български — зорница на славянската писменост“. Цикълът „Славянска епопея“ е представен официално през октомври 1928 г. в Прага във Veletřní palac, но е посрещнат хладно от чешката критика, която оценява картините като анахронизъм. Според тогавашните чешки изкуствоведи експозицията е закъсняла с цяло столетие, защото огромни картини на историческа тема са били актуални в началото на XIX в., в епохата на романтизма. Картините са приети с възторг от

другите славянски държави – за това говорят многобройните делегации от България, Югославия, Полша, Русия. Българската делегация е оглавявана от министъра на образованието Никола Найденов, в нея влизат още пълномощният министър Борис Вазов, художникът Александър Божинов, скулпторът Иван Лазаров, историкът проф. Васил Златарски. Поради големите си размери, картините от цикъла „Славянска епопея“ са трудни за съхраняване – в Прага така и не се намира галерия, която да ги приюти. По-късно два от експонатите са открити в един пражки антиквариат. Едва след 1963 г. картините стават достъпни – те са изложени в замъка Моравски Крумлов.

ПОСЛЕДНИ ГОДИНИ

През 30-те години А. Муха работи върху дизайна на новата емисия банкноти на Чехословашката република. Последната си творба той отново посвещава на славянския свят – „Клетва за славянското обединение“. Когато през март 1939 г. войските на нацистка Германия навлизат в Чехословакия, А. Муха е един от

първите арестувани. Макар скоро след това да е освободен, той се разболява сериозно. На 14 юли 1939 г., след тежко прекарана пневмония, Алфонс Муха умира.

СЕМЕЙСТВО

През 1903 г. Алфонс Муха се запознава в Париж със своята сънародничка и ученичка Мария Хитилова, с 22 години помлада от него, възпитаничка на художественото училище в Прага. Тя е родена в Пловдив, където родителите ѝ се заселват след Освобождението на България, и живее там четири години.

Нейният баща, Франтишек Хитил, работи в Източна Румелия като заместник главен прокурор. Двамата се женят през 1906 г. Чувствата ѝ към Муха не са продиктувани от материалистични подбуди – по това време разходите на художника надвишават приходите му. Любовта между двамата е наричана с чешкия израз *laska jako tram*. А. Муха и приятелите му я наричат с гальовното име Марушка. До края на живота му Мария Хитилова се превръща в неговата любима муза. Тя надживява съпруга си с цели 20 години. Семейството има две дъщери и един син, Иржи Муха (1915–1991). По време на Втората световна война синът работи като военен кореспондент. След войната той е обвинен в шпионаж „в полза на западните сили“ и няколко години прекарва в затвора. Освободен е през 1955 г. Независимо от проблемите с официалната власт, Иржи Муха се утвърждава като журналист, писател и сценарист в Чехословакия, изследва живота на своя знаменит баща и написва книга за него. Само четири месеца преди смъртта си през април 1991 г. Иржи Муха дава интервю пред един от „чешките българи“ Димитър Великов. В своята емоционална изповед синът на знаменития чешки худож-

С български художници в Прага, 1926 г.

ник „пренася“ и себе си, и българските читатели назад във времето, разказвайки за малко известни епизоди от живота на семейството си, за дядо си Франтишек Хитил, за годините на социализма, когато често пъти е попадал в графата на „забранените“ интелектуалци. Внучката Ярмила Муха-Плоцкова се ражда през 1950 г. в Прага. Тя завършва Факултета по архитектура и Академията за изящни изкуства. След това дълго време Ярмила живее в Испания, където учи в института по изобразително изкуство и живопис в Барселона. Сътрудничи с редица галерии и изложбени зали в САЩ, Италия, Япония и Франция. Майка е на две дъщери, които също са поели по стъпките на своя знаменит прадядо.

АЛФОНС МУХА И БЪЛГАРИЯ

Контактите на Алфонс Муха с България не са толкова подробно изследвани, както „Парижкия“ му период. Българите се „докосват“ до изкуството му чрез поместените в началото на ХХ в. в сп. „Художник“ репродукции на негови картини. През 1906 г. Алфонс Муха участва като почетен изложител на проведената в София Втора изложба на Съюза на южнославянските художници „Лада“. Връзките на Алфонс Муха с България се задълбочават след Първата световна война. За това „говорят“ няколко събития. По настояване на жена си той оглавява учреденото през 1923 г. дружество „Чехословашко-българска взаимност“. Няколко години по-късно Мария Хитилова става един от инициаторите за събиране на финансови средства за строежа на Дома на изкуствата в Пловдив през 1929 г. Малко известен факт е, че почти по същото време А. Муха изготвя художествените проекти за български банкноти от 50 и 100 лева. Както вече споменахме, през 20-те години на ХХ в. А. Муха посещава

България, за да събере материали за своята „Славянска епопея“, в резултат на което той завързва тесни и трайни контакти с български интелектуалци. Сред тях са оперната певица Христина Морфова, която е чест гост в дома им; художниците Александър Божинов, Александър Добринов, Атанас Тасев. Последните двама учат в Чехословакия през 30-те години и даже рисуват портрети на чешкия художник.

Българофилските чувства на Алфонс Муха се проявяват най-ярко при организиране на изложбата на българските художници в Прага през 1926 г. Тази идея се заражда през пролетта на 1924 г. сред членовете на „Чехословашко-българска взаимност“, чийто председател е той. Като част от подготовката на изложбата Алфонс Муха посещава София през декември 1925 г. По време на престоя си там чешкият художник взема участие и в честването на юбилея на Славянското благотворително дружество. Българският периодичен печат отделя немалко място за това посещение – художникът и публицистът Сирак Скитник му посвещава статия във в-к „Слово“, наричайки го „един от добрите приятели на страната ни“.

В началото на март 1926 г. Алфонс Муха се заема с подредбата на картините на българските художници. На 6 март изложбата е открита в присъствието на кмета на Прага, представители на правителството и на академичния свят. Сред българските художници се открояват имената на Елисавета Консулова-Вазова, Р. Киселинчев, Н. Кожухаров, Д. Гюдженев, К. Шиваров, Б. Митов, Ст. Баджов и др. На откриването А. Муха изтъква забележителния прогрес на българското изкуство след Освобождението и нарича изложбата важна стъпка към сплотяване на славянските народи: „Изложбата на българско изкуство е като плодородно поле, представящо богатата жътва на творците на българския народ, която по този начин изразява съпричастност към идеята за сближаване на всички славяни в сферата на културата.“ Неслучайно българските художествени творци, продължава Муха, избират за място

на своята първа международна изява град Прага – тя винаги е смятана за център на славянската култура. Като израз на топлите си и приятелски чувства към своите български колеги, А. Муха ги поканва в замъка „Збирох“, за да видят готовите картини на неговата „Славянска епопея“ преди още да бъде официално представена.

Една от последните прояви на Алфонс Муха, свързани с България, е неговата публична лекция в една от залите на пражкия хотел „Златна Хуса“ през 1934 г., посветена на българското изкуство.

През 2009 г. в главното фоайе на Фестивалния комплекс в град Варна Дружеството за българо-чешко приятелство с председател Константин Трошев организира изложба, посветена на Алфонс Муха. На нея бяха изложени 38 цветни копия на негови произведения. По инициатива на дружеството 2009 г. беше обявена за годината на чешката култура във Варна: „Изложените плакати са копия на едни от най-емблематичните творби на Алфонс Муха и от десетилетие са притежание на Дружеството за българо-чешко приятелство“, обяснява председателят на дружеството.

През юли 2010 г. бе пуснато в употреба ново пощенско издание на тема: „150 години от рождението на художника Алфонс Муха (1860–1939)“.

д-р Красимира Мархалева